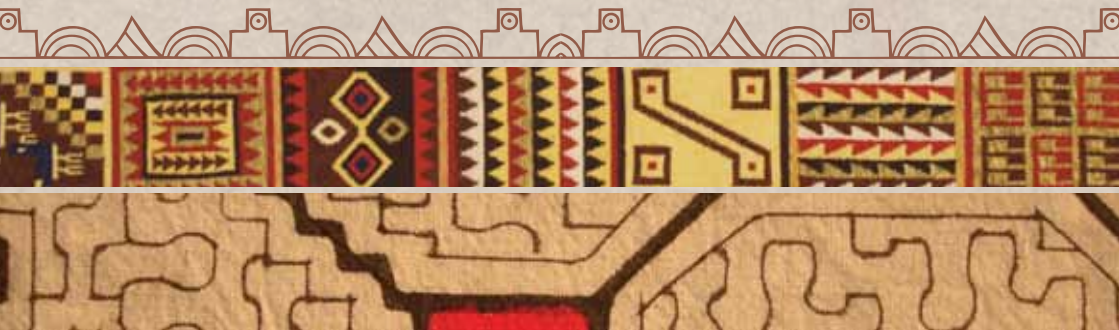

Derecho a la Consulta Previa

**LEY N° 29785, LEY DEL DERECHO
A LA CONSULTA PREVIA A LOS
PUEBLOS INDÍGENAS U ORIGINARIOS,
RECONOCIDO EN EL CONVENIO 169 DE
LA ORGANIZACIÓN INTERNACIONAL
DEL TRABAJO (OIT)**

**REGLAMENTO DE LA LEY N° 29785
DECRETO SUPREMO N° 001-2012-MC**

QUECHUA SUREÑO

PERÚ Ministerio de Cultura

Luis Peirano Falconí
Ministro de Cultura

Paulo Vilca Arpasi
Viceministro de Interculturalidad

Hernán Coronado Chuecas
Director General de Derechos de los Pueblos Indígenas (e)

Derecho a la Consulta Previa

LEY N° 29785, LEY DEL DERECHO
A LA CONSULTA PREVIA A LOS
PUEBLOS INDÍGENAS U ORIGINARIOS,
RECONOCIDO EN EL CONVENIO 169 DE
LA ORGANIZACIÓN INTERNACIONAL
DEL TRABAJO (OIT)

REGLAMENTO DE LA LEY N° 29785
DECRETO SUPREMO N° 001-2012-MC

QUECHUA SUREÑO

Derecho a la Consulta Previa.
Primera edición, Lima, julio 2013

Ministerio de Cultura
Av. Javier Prado Este 2465 - San Borja, Lima 41 Perú
www.cultura.gob.pe

PRESENTACIÓN

La condición de país multicultural, de mosaico de culturas, lenguas y tradiciones como de visiones diversas del mundo, caracteriza la identidad nacional del Perú. Para su desarrollo, el diálogo y el respeto mutuo han sido de vital importancia para la convivencia entre peruanos y peruanas.

Construir una sociedad y un Estado intercultural que valore la diversidad exige el reconocimiento de los pueblos indígenas, con quienes se mantiene una larga deuda histórica en nuestro país. Con el objetivo de establecer una nueva relación con los pueblos más olvidados, el Estado peruano ha puesto en marcha una serie de políticas públicas orientadas a garantizar su derecho a conservar sus propias instituciones y formas de vida, así como a mantener y fortalecer su identidad, lengua y religión.

En este sentido, la adopción del Convenio N° 169 de la OIT por parte del Estado peruano, la Declaración de las Naciones Unidas sobre los Derechos de los Pueblos Indígenas, la aprobación de la Ley 29785, Ley del Derecho a la Consulta Previa a los Pueblos Indígenas u Originarios, reconocido en el Convenio 169 de la Organización Internacional del Trabajo (OIT) y su Reglamento, aprobado por Decreto Supremo 001-2012-MC, constituyen avances significativos para el reconocimiento de los derechos colectivos e individuales de los pueblos indígenas en el mundo y en el Perú y sientan las bases para un proceso de largo aliento, que debe reforzar el diálogo intercultural.

El desarrollo del derecho a la consulta previa plantea retos importantes para el Estado, los cuales están siendo asumidos con responsabilidad y sentido de compromiso por el gobierno peruano. El Ministerio de Cultura, en el marco de sus funciones, pone a disposición de la opinión pública nacional e internacional los documentos claves de este proceso: la Ley 29785, Ley del Derecho a la Consulta Previa a los Pueblos Indígenas u Originarios y su Reglamento aprobado por Decreto Supremo 001-2012-MC, con la intención de acercar los instrumentos legales nacionales e internacionales que rigen la implementación de la consulta previa a los pueblos indígenas en el Perú.

Luis Alberto Peirano Falconí
Ministro de Cultura

Índice

Presentación Pág. 5

Ley N° 29785, Ley del derecho a la consulta previa a los pueblos indígenas u originarios, reconocido en el Convenio 169 de la Organización Internacional del Trabajo (OIT) Pág. 7

Reglamento de la Ley N° 29785
Decreto Supremo N° 001-2012-MC Pág. 19

QUECHUA SUREÑO

29785 KAMACHISIMI

(ISKAYCHUNKA ISQUNNIYUQ WARANQA
QANCHIS PACHAK PUSAQ CHUNKA PISQAYUQ
KAMACHISIMI)

PERU SUYUQ QULLANAN

Suyuntinmanta Rimanakuna Wasi

Kay Kamachisimi Chaninchasqanta:

QHAWARISPA:

Tiqsimuyuntinpi llank'aqkunaq huñunakunan (OIT) 169 rimanakuy sunquchasqanman hina, kikinmanta llaqtayuqkuna indio ayllukunaraq tapuyusqa kananpaq kamachisimi

IT'AQA

PATAMANTA QHAWARINA

1q. Ñiqi.- Kamachisimi q taripaynin

Imakunan, imanaqtinmi, imaynatan kikin llaqtayuqkunawanraq rimanakuspa llaqtanchiskunaq kawsayninta mana k'irinchanapaqmi kay kamachisimiqa ruraykunata aysarin. Tiqsimuyuntinpi llank'aqkunaq Huñunakunan (OIT) 169 rimanakuy kamachisqanman hinataqmi rimayninga paskarikun, chaytaqmi Perú Suyu Suyunchispaq Rimanakuy Wasiq 26253 yupayniyuq kamachisqanwan chanincharisqa.

2q. Ñiqi.- Tapuyusqa kanapaq

Indiokuna, kikin aylluyuqkuna, ima kamachisimikunaña, ima ruwaykunaña rikhurinanpaqpas, ayllu kayninkupi, runa kayninmantaña, kikin kawsayninkunamantaña, allin kawsayninmanta, qhapayayninmantapas tapuyusqaraq kananpaqmi kay kamachisimiqa. Hinallataqmi, k'itintinkupi, suyunkupi, ima llank'aykunapis, ima ruwaykunapis paqarinanpaqqa, kay kawsayninkuta mana k'irinchanapaqmi tapuyusqaraq kananku.

Kay kamachisimi q Tapurinakunamanta rimarisqantaqa Suyumaman puririchinanpuni.

3q. Ñiqi.- Imapaqmi tapurinakuna

Ima kamachisimipas, ima kamachinakuypis, kikin llaqtayuq indiokuna nisqa mana k'irinchasqa kananpaq Suyumamawan ayllukunawan chaninta rimanakuspa simi tupachinankupaqmi kay kamachisimiqa, chayman hina indiokunapis Suyumamaq kamachiynin sunqunpi kasper ayllupa kawsayninta chaninta qhawarinankupaq.

4q. Ñiqi.- Saminchay

Tapurisqa kanapaq saminchasqa simikunaqa kaykunan:

- a) Ñawpariy. Suyuntin kamachiq wasikuna ima kamachisimitaña paqarichinankupaqpas ñawpaqnin p'unchawkunataraqmi kikin llaqtayuqkunataraq tapurinanku.
- b) Uywanakuy. Kay tapurinakuyqa, sapanka llaqtaq kawsayninwan simita tupachispan, kawsayta tupachispan mana pitapas sarunchakuspa, qhapaq kawsayninkuta chaninchaspan puririnan.
- c) Iñinakuy. Suyunchispi kamachikuq wasikunaqa, tapurinakuna wichaypiqa llaqtayuqkunapa yuyaynintaqa chaninchaspan chaskinanku, iñinarikuspanku, yanaparinakuspanku,

uyarinakuspanku. Suyuwan kamachina wasinkunapi umalliq runankunan kikin llaqtayuq indiokunamanta sayaqkunawan sami ruwaypi kуска imatapas ruwananku, manataqmi t'aqankuq sutinpiqa imatapas ruwanankuchu, kamachinakuyta mana waqllichispanku.

- d) Uyarinakuy. Chanin llank'aykunawanmi ima kamachisimikunatapis, kamarichinakunatapis paqarisqanman hina ima tapurinakuytapas puririchina, hinallataqmi kikin llaqtayuqkuna indio nisqaq kawsayninta chaninta qhawarispa.
- e) Suyarinakuy. Unaymanta willarinakuspan tapurinakuy wichaytaqa puririchina, chayman hina kikin llaqtayuqkunamanta sayaq wasikunapis runakunapis Suyupa mañarikusqanta allinta riqsiykuspanku, chanincharispanku, kikinta chay kamachisimimanta rimarinankupaq.
- f) Mana manchachinakuspa. Kikin llaqtayuq indio runakunaqa tapurikuna wichay rimanakuykunamanqa mana piqpa mana maypa mancharichisqanmi sayamunanku.
- g) Kaqpi uyarichinakuy. Suyumamapa ima ruwayña kachun chaypas llaqtayuq runakunaq kanchanpin rikhurinan patanmanta k'uchunkama willarisqa kanankupaq, chayman hina paykunapas chay ruwaykunamanta arí ñinankupaqpas manan ñinankupaqpas. Kay willarikuytaqa Suyumaman qallarinan ñawpaqinmantaraq chay tapurinakuy simitaqa puririchinan.

II T'AQA

TAPURINAKUNAPAQ KIKIN LLAQTAYUQ INDIO NISQA AYLLUKUNA

5q. Ñiqi.- Tapurinakunapaq runakuna

Ayllupi tiyaq kikin llaqtayuq indio nisqa llaqtakunamanta, Suyumamaq kamachikuyinwan llaqta hinaña runa hinaña k'irinchasqa rikhuriypaq kaq runakunan tapurinakunapaq ayllukunaqa kanku.

6q. Ñiqi.- Kikinmanta llaqtayuq indio nisqa runakuna Rimanakuykunaman Sayarinankupaq

Aylluchasqa kayninkuman hina, kawsayninkuman hina akllarinakuspankun, kikinmanta llaqtayuqkuna indiokunaqa tapurinakuy wichay rimanakuykunamanqa sayamunanku.

7q. Ñiqi.- Kikinmanta llaqtayuq indio ayllukuna reqsinapaq yupaykuna

Ayllupi kawsaq kikin llaqtayuqkunata riqsinapaqqa, yuyayninchis paskarisqan, sunqunchis willarisqan khipukunatan paskarina.

Yuyayninchis willarisqan yupaykunanku kaykuna:

- a) Perú suyu pachamamapi rikhuriq ayllukunaq yawarninmanta paqariq kasqankuman hina.
- b) Llaqtankupi kawsayninman, hinallataq sonqonkuman hina paqarisqankuman hina pachamankupi tiyaspa kawsasqanku.
- c) T'aqat'aqapi huñunakusqanku, kawsayninkuwan kawsasqanku.
- d) Suyunchispi llaqtakunawan mana aylluchasqa kaspera kikin kawsayninkuwan kawsaq kayninku.

Sunqunchispa willariwasqanchistaqmi kikinkumanta llaqtayuq runakuna hina ayllupi kawsasqanku qhawarinapaq rikhuriyta atin.

Anti ayllukuna, hawa llaqta ayllukuna nisqa, ch'unchu ayllukuna, yunka ayllukuna nisqakunapis, kay ñiqinpi simi rimarisqanman hinaqa, indiomanta sutiyasqapas kikinmanta llaqtayuqkunapas kay simiq rimarisqanmanmi chayanku.

Ima sutikunawanña kikinmanta llaqtayuq runakunata riqsispapas chay sutikunaqa manan kawsayninkutapas ñanñinkutapas waqllichinchu.

III T'AQA

TAPURINAKUY RIMANAKUYKUNA QATINAPAQ

8q. Ñiqi.- Tapurinakuy wichay qatinapaq

Suyumamaq sutinpi kamachisimikuna kamarichinakuykunata puririchikunaqa, tapurinakuy wichaypiqa kay kamarichikuykunallatapas qatinankun:

- a) Tapurinakunapaq kamachisimi mast'arisqatapas kamarichinakunatapas sut'inchananku.

- b) Tapurinakunapaq, kikinmanta llaqtayuq indio ayllukunata reqsinanku.
- c) Kamachisimitapas llank'arichinatapas lliwillaman willarikunanku.
- d) Kamachisimitapas llank'arichinatapas lliwillaman reqsirichinanku.
- e) Suyumamapa kamachisiminpas, kamarichikuyninpas llaqtakunata k'irinchanman chayta kikinmanta llaqtayuqkunaq ukhunpi chanincharispa rimanakunanku.
- f) Suyumamamanta sayamuq runakunawan, llaqtayuqkunamanta umalliqkunawan rimanakuy wichay hatarichiy.
- g) Siminchay.

9q. Ñiqi.- Tapurinakunapaq kamachiq ñankunata riqsirina

Suyumamaq wasinkunaqa, sutinkuta churaykuspanku, kikinmanta llaqtakunaq kawsayninta may kamachisimichus may llank'arina kamarichikuychus k'irinchanman chaytan riqsiykunanku, chayman hina, llaqtantintataq k'irinchanman chayqa, llaqtayuqkunataraqmi chay kamachinakuykunamanta tapurikunanku.

Kikinmanta llaqtayuqkunaq huñunakusqanku ayllukunan, mana imapas ch'uya kaqtinqa, imapas llaqtankuta k'irin chayta atinman chayqa, tapurinakuyraq kananta mañarikunanku. Chayqa, chaypaqmi pichus maychus kamachisimita, llank'aytachus ima paqarichishan chaymanmi huk simi mañarikuyta haywarinanku pacha, chayman hinataqmi paykunapas maymantan hamun chayta qhawarispanku chay simita patanmanta chanincharinanku.

Kamana Wasiman Mamasuyuq llank'ankuna sap'inchasqa kayninpi llaqtakunamanta huñunasqa runakuynaq siminta mana uyariqtintaqmi, kaqmanta chay simiqa llaqtayuqkunamanta yachayniyuq akllarisqakunaman anyana simitañataq t'ikraykuna. Manapuniña chaypipas uyarisqa kaspaga, hatun allipunachikuy wasikunamanñataqmi uyarichikunapaq t'ikraykuna.

10q. Ñiqi.- Kikinmanta llaqtakunata tapurinakunapaq chaninchaspa riqsiykuy

Tapunarikunapaq kikin llaqtayuqkunata riqsinapaqqa Suyumamamanta ima kamachisimiña paqarimuqtinpas, mañakamusqanman hina, kikin llaqtayuqkunaq kawsayninwan, pachamamanwan tuparisqanman hina chay kamachisimi q'arimamusqanman hinan Mamasuyuq sutinpi kamachisimikunata mast'arimuq wasinkunan puririchinan.

11q. Ñiqi.- Kamachisimikuna lliwillaman willarisqa kananpaq

Suyumamamq sutinpi mayqenña kamachisimita paqarichiqpas kikin llaqtayuqkuna llaqtakunapi huñunasqa ayllukunamanmi tapurisqa kanankupaq willarikunanku, chaypaqtaqmi kikin rimayninkuta, kawsayninkuta, maypin kanchanku, imaynatan tiyanku chaykunata qhawarispankun willarinanku.

12q. Ñiqi.- Kamachisimikunamanta willarinakuy

Tapurinakuna qallariynin ñawpaqninmataraqmi, imanaqtinmi, imakunapin imananman, imakunan allinraq mana allinraq kamachisimi q'arimast'ariyninwan rikhurinman chaykunamantan kikinmanta llaqtayuqkunaman, umalliqninkunaman ima Suyumamamanta sayaq wasikuna willarikunanku.

13q. Ñiqi.- Kikin llaqtayuq indio ayllukuna llank'ana wasinkunata, aylluchasqa huñunakuyininkunata chanincharinankupaq

Kikinmanta llaqtayuqkunaq llank'ana wasikunapi aylluchasqa runakunaqa chanin yupasqa p'unchawkunallapin Suyumamamaq kamachisimin paqarichiy munasqanmanta imapin tupapunan imakunataqmi llaqtankuta k'irinchanman chaykunata qhawarispanku llaqtankuq sutinpi rimarimunanku.

14q. Ñiqi.- Sumaq kawsaypi rimanakuy qallariynin

Sumaq kawsaypi rimanakuyqa imamantan kamachisimi llank'anasimi ima paqarimushan, llaqtayuqkunaq ayllukunata imaynanpi tupaykuyta atispanmi k'irinchanman icha mana, chayman hina imatan, chanin mana chanin kaqtinpas, rimarinman chay llaqta, chaytan Suyumama wasikunamanta sayaspa tapurinakuykuna hatarichiq umalliqkunaña, qollanan runakunaña reqsiykachisqaqa uyarispanku chaninchananku.

Chay huñunakuykunapi ima rimanakusqapas tapurinakuy patarapin chanin qelqasqa rikhurinan, q'ala rimanakusqata, chay huñunakuy wichaypi imapas rikhuriqmi ch'uya qelqasqa kanan.

15q. Ñiqi.- Siminchay

Rimanakuykuna patamanqa Suyumamaq chaninchasqan wasin chanin simi rimarisqataqa akllarin. Chay simitaqmi qhali saminchasqa kanan, llaqtayuqkunaq rimarisqanta, q'emirisqanta, yanaparisqanta ima tapurinakuy wichaypi rimanakusqamanta hoqarisqa, hinallataqmi Perú suyu suyumama hina, teqsimuyuntinpi rimanakuykunata uyarispa kamachikamusqanman hina imakunapin chay akllarisqa simi ayllunkunata sinsirichinman chaykun q'ala ch'uyanchasqa Suyumamaq kamachinman hina rikhurinan.

Suyumamawan llaqtayuqkunawan, tapurinakuy wichaypi chaninchasqankuman hinaqa rimanakuyinkuqa, iskayninkuman aypaq chaninsimin. Mana simita tupachinkumanchu karan chayqa, kikinmanta llaqtayuq ayllukunaq kawsayninkuta, qhali wiñanankuta, ñawpaqman puririspá qhapaqyayninkuta iman Suyumamaq makinpiñataq rikhurinan.

Tapurinakuy wichaypi simikuna tupachisqaqa kamana wasipi, hinallataq allipunachikuy wasipi rimarinapaqmi.

16q. Ñiqi.- Simimanta

Tapurinakuykuna qallarinanpaqqa, sapanka llaqtayuqkunaq rimaynintaraqmi chaninchana, maypis castillasimita mana llaqtallantincho rimanku chaykunatapnin qhawarina. Chaypaqmi, tapurinakuy wichaypiqa iman kaqta willaykuspa llaqtayuq simiman castillasimita tikraqkunata mink'arikuna, chaypaqmi paykunaqa Suyu Umalliq Qollananpa Llaqtayuqkunamanta Yachayniyuq Qhawariq wasipi sutin chaninchasqa kananku.

IV T'AQA

TAPURINAKUY WICHAYPAQ SUYUMAMAMANTA LLANK'ANA WASIKUNAQ CHANINCHAYNINKUNA

17q. Ñiqi.- Chanin llank'aq wasi

Kikinmanta llaqtayuqkunaq kawsayninwan chanin kamarichinakuyta tupapunachinanpaqqa chanin kamachisimikunata qespichinapaqqa chay wasikunallataqmi, kay Kamachisimi q rimarisqanman hina, chanin yachayninkuman hina puririchiyta atinanku.

18q. Ñiqi.- Tapurinakunapaq qulqe

Suyumama wasikunaqa kikinmanta llaqtayuqkunata mink'arikampuspa rimanakuykunaman mana p'itispá sayamunankupaqqa aypaq qolqetan t'aqarichinanku.

19q. Ñiqi.- Suyumama Umalliq sutinpi llaqtayuqkunamanta yachayniyuq akllarisqakunaq ruwaynin

Tapurinakuykunaq rimaspaqa, Suyu Umalliq Wasiq sutinpi Kikin Llaqtayuqkunamanta Yachayniyuq Akllarisqakunaq ruwayninmi kaykuna:

- a) Suyumamaq kamachikuyninman hina tapurinakuy huknisqalla qallarinanpaqmi rimanakunan.
- b) Suyumama wasikunapi kay ñanpi llank'aq runakunata llaqtayuq ayllukunata ima patanmanta pacha yachachinan, hinallataq mana unanchasqatapas sapanka t'aqa llank'ariypi ch'uyanchanan.
- c) Tapurinakunapaq ima kamachisimikunaña paqarimunapaqpas aylluchasqapi huñunakusqa llaqtayuqkunatan sapankata sutin sutiuyuqta waqaychanan.
- d) Allincho manachu Suyumamaq kamarichikuynin mast'arisqan kashan, maykunamanmi tapurinakuyin aypaqqa, tapurikusqa kayninkupi hina ima ninqakun llaqtayuqkuna, chaykunata chaninchaspanmi rimarinan pacha, ña kikinmantaña, aylluchasqa wasikunamanta ima mañarikuqtinkupas.
- e) Imapaqmi, may kaman ima ruwaypas rikhuriyta atinman chaypaqmi llaqtayuqkunata, tapurinakuyta aysariq llank'aqkunata mana kacharinancho, imaymana ruwayninpin yanaparinan.
- f) Sapanka ayllu llaqtakunaq sutinta, sapanka huñunakuyinkutawan p'unchap'uncho sutin sutiuyuqta ch'uyanchaspa waqaychanan.
- g) Sapanka tapurinakuypi rimanakuykuna chaninchasqata waqaychanan.
- h) Llaqtayuq simikunata castillasimiman chanin t'ikraqkunaq sutinta rikhurimusqankuman hina waqaychanan.
- i) Kay kamachisimipi simikuna mayt'urisqanta; hoqkunata, ukhunpi kamarichinikuyninta.

20q. Ñiqi.- Kikin llaqtakunapa sutinta chaninchaspa sutinsutiuyuqta patarapi waqaychanapaq

Llaqtayuqkunaq sutinta, ayllupi huñunakusqankuta ima sutinsutiuyuqta churarinapaq waqaychana patara paqarichun, chay ruwaytaqmi Suyu Umalliq sutinpi Llaqtayuqkunamanta Yachayniyuq Akllarisqa wasikunaq makinpi puririnqa.

Sutikuna waqaychana pataran kay simikunata mañarikunan:

- a) Suyuq sutichasqan suti, hinallataq kikinkupuni sutichakusqankuman hina reqsichikusqanku.
- b) May pachamapin, maynintataqmi chayana.
- c) Aysariq kawsayninkuta, may allu kasqantawan.

- d) Llaqtayuqkunapa imaynaña hayk'aynaña kanchayakusqanku pachamama muyuta sutin sutiyuqta kama seq'enchana.
- e) Ñanñinku, rimanakuyninku ima aysariq, chaninchasqa kamarichinakunankupiwan.
- f) Llaqtayuqllank'ana wasikuna, huñunasqarunakuna, pachamamanku, apunkuq umalliqninkuq sutinkuna, hayk'aqkamapaq akllarisqa kanku, ima ruwanakunan atikun.

WISQ'APANAPAQ AYSARIQ KAMARICHIKUYKUNA

WAMAQ. Kay kamachisimi puririnanpaqmi Ministerio de Cultura wasi Suyu Umalliq sutinpi Viceministerio de Interculturalidadmi Mamasuyupaq Llaqtayuqkunamanta Yachayniyuq Akllarisqa rikhurin.

ISKAY ÑIQIN. Kay kamachisimiqa manan llaqtaq rimariynintaqa qolluchinchu, waqllinchu. Hinallataq kay kamachisimiqa ñawpaqninpi kamachisimikuna paqarisqantapis mana wikch'unchu, mana waqllinchu.

KINSA ÑIQI. Kikinmanta llaqtayuqkunawan rimanakunapaq 023-2011-EM Qhapaq Simiq kamachiynin, q'uyakuna illakuna ima puririnanpaq rimarisqan kamachisimi wisq'akuchun.

TAWA ÑIQI. Kay kamachisimin El Peruano qelqapi esqon chunka p'unchaw rikhuriqanmanta pachaña purirya atinqa, chayman hinaña tapurinakuy aysariq llank'ana wasikunapis qolqeyuq kaspaña sapanka tapurinakuy rikhuriqta chaninta purirchinkupaq.

Perú suyuq Qullanan wiraqucha kamarichikunanpaq haywarikuchun.
Lima llaqtapi, qhapaqsitwa killaq kinsachunka hukniyuq p'unchawninpi, iskay waranqa chunka hukniyuq watapi.

DANIEL ABUGATTÁS MAJLUF

Llaqtapaq Tantanakuy Wasi Umalliq

MANUEL ARTURO MERINO DE LAMA

Llaqtapaq Tantanakuy Wasi Umalliqman Qatiq

LLAQTAQ AKLLARISQAN SUYU UMALLIQ QULLANAN
CHAYQA:

Willarisqa kachun, ruwakuchun.

Unuraymi killaq soqta punch'awninpi, iskay waranqa chunka hukniyuq watapi, Imasa ayllupi mast'arisqa.

OLLANTA UMALA TASSO

Perú Suyuq Akllarisqan Qullana

SALOMÓN LERNER GHITIS

Umalliqkunaq Rimanakuynin Qullanan

QUECHUA SUREÑO

TIQSIMUYUNTINPI LLANK'AQKUNAQ
HUÑUNAKUNAN (OIT) 169 RIMANAKUY
SUNQUCHASQANMAN HINA, KIKINMANTA
LLAQTAYUQ INDIO AYLLUKUNARAQ TAPUYUSQA
KANANPAQ 29785 KAMACHISIMI AYSARIQ

001-2012-MC UMALLIQ KAMACHISQAN

PERÚ SUYUQ QULLANAN

CHANINCHASQATAQ:

Perú Suyu Mamachisimi 2 ñiqin siminpi 19) Yupayninpi rimarisqan hinan llapa runa ayllunman, yawarninwan, kawsayninwan ima sap'ichasqa kanan, chaytataqmi Mama ayllupas llapa runaq yawarninta kawsayninta ima chaninchaspa hark'an;

Perú Suyumama kamachisimi 55 siminpi Mama ayllu ima rimanakuy chaninchasqanpas suyuntin runapaq kasqantan chanincharin;

Suyumamaqa indio llaqtakunaq chanin kawsayninkuna mana sarunchasqa kananpaqmi ñawi rurunta hina sapa runata qhawarin, hinallataq llapa runaq ifiyninkunata, kawsayninkunata, sayasqantapas ima Suyumamaq Kamachikuynin sunqunpi hark'asqa kananpaq llank'asqanta qhawarin;

Tiqsimuyuntinpi llank'aqkunaq huñunakunan (OIT) 169 rimanakuy sunquchasqanman hina, 29785 kikinmanta llaqtayuq indio ayllukunaraq tapuyusqa kananpaq kamachisimi rimarisqanman hinataq, ima kamarichinakuykunapis paqarinanpaqqa kikin llaqtayuqkunaraqmi tapuyusqa kananku mana k'irinchasqa rikhurinankupaq, Tiqsimuyuntinpi llank'aqkunaq huñunakunan (OIT) 169 rimanakuy chaninchasqanman hina, chaytataq Peru suyu pachamama 26253 yupayniyuq Kamachiwasiq qispichimusqanta, qhawarillantaq;

337-2011-PCM yupayniyuq Umalliq Kamachisqanpitaq, Sapanka Llank'anakunamanta Sayamuqkunawan, 29785 yupayniyuq Kamachisimi sapa kamachikusqanta ñanñinta qispichinankupaq kamalla akllarisqakuna, 2011 watapi, 22 p'unchawniyuq ayamarq'a killapi, Lima llaqtapi akllarisqa kasqanta qhawarin;

Sapanka Llank'anakunamanta Sayamuqkunataq, Kikinmanta Llaqtayuq Indio Ayllukunaraq Tapuyusqa Kananpaq Kamachisimi Aysariqta, 169 Rimanakuy Tiqsimuyuntinpi Llank'aqkunaq Huñunakunan (OIT) suchirimusqankuta, 29785 Kamachisimi 8 yupaynin simi kamachikusqanta qatipaspa qhawarin; chayman hina puririnan ñan ch'uya kasqanta chanincharispa;

Mamasuyuq Kamachisimin 118 t'aaq, 8 yupayninpi kamachikusqanman hina, hinallataq 11 t'aaq 3) yupayninpi 29158 yupayniyuq Suyu Umalliq kamachisqanta chaninchaspa;

Willkakunaq rimarisqanman hina chaninchasqa kaqtiin;

KAMACHIN:

Huk kaq ñiqi.- kamarichinakuy simi aysariq

Kikinmanta llaqtayuq indio ayllukunaraq tapuyusqa kananpaq Kamachisimi Tiqsimuyuntinpi Llank'aqkunaq Huñunakunan (OIT) 169 rimanakuy sunquchasqanman hina chaninchasqa, 29785 yupayniyuq Kamachisimi Aysariqsimi uyarina kachun, 30 t'aaqayninpi, 16yutaq mat'ipaykunantin, yanapariqninkunantin, wisq'anaykunantin, kay Umalliqpa Kamachisimi rimariynin sunqunpi rikhurichun.

Iskay kaq ñiqi.- Kawsaynin

Suyuntinpaq El Peruano willarikuyninkunapi qilqasqa rikhuriqtaq, paqariqninmanta pachan kay Umalliqpa kamachisiminqa kamarichikuyta qallarinqa, chayman hina chay p'unchawmanta ima ruwaytapas, ima kamachikuykunatapas puririchinapaq, ichaqa Tukukuynin Iskayñiqin Yapa Kamarichikuyninpi 29785 Kamachisimi rimarisqanta mana waqllirichispa.

Kamarichikuykuna puririnanpaqtaqmi, imaynatan kay kamachisimi kamarichiyininkuna mast'arisqa paqarimusqan p'unchaw qhipamanña kaymanta ima simipas uyarina kanan.

Kimsa kaq ñiqi.- Sut'inchay

Kay Umalliqpa Kamachisiminqa Ayarkuna Huñunakuynin Umalliqpa, hinallataq Llaqtaq Kawsaynin Ayarninpa sutinkunata apanan.

Lima llaqtapi, iskay waranqa chunka iskayniyuq wata ayriway killaq iskay p'unchawninpi, Perú suyu Qullanan Wasipi paqarichisqa.

OLLANTA HUMALA TASSO

Perú Suyuq Akllarisqan Qullana

ÓSCAR VALDÉS DANCUART

Ayarkunaq Rimanakuynin Qullanan

LUIS ALBERTO PEIRANO FALCONÍ

Llaqtakawsaymanta Kamachikuq Ayar

Tiqsimuyuntinpi Llank'aqkunaq Huñunakunan (OIT) 169 Rimanakuy Sunquchasqanman Hina, 29785 Kikinmanta Llaqtayuyq Indio Ayllukunaraq Tapuyusqa Kananpaq Kamachisimi Aysariq

I T'AQA PATAMANTA QHAWARINAPAQ

1q. Ñiqi.- Imapaqmi

- 1.1. Tiqsimuyuntinpi Llank'aqkunaq Huñunakunan (OIT) 169 Rimanakuy Sunquchasqanman Hina, 29785 Kikinmanta Llaqtayuyq Indio Ayllukunaraq Tapuyusqa Kananpaq Kamachisimita Aysarinanpaqmi kay kamachikuyqa, chaytaqmi kunanmanta wichayman "Kamachikuy" sutiyuyq kanqa, kaywanmi tapuyusqa kananpaq, imaynatan tapurinakuy wichaypi puririna, hinallataq ima rimanakuykunamanmi chay huñunakuykunapi chayanqaku chaykunapaq, shayna kaqtinqa, kanqa.
- 1.2. Kamachisimi, hinallataq Aysariqninpi kamarichikusqanman hina, imapaqmi, imaynapin imatapas qispichina chaykunaqa Kamachisimi Aysariqninwan kamarichikusqanman hinan tapurinakuyqa kana.
- 1.3. Mamakamachisimipi Peru suyu kamarichisqanman hina, hinallataq tiqsimuyuntini rimanakuykunaq rimarisqanman hinan Indio llaqtakunaraq tapuyusqa kananpaqmi kay kamachisimiqa puririn.
- 1.4. Umalliqmi, Indiokunaq kawsayninmanta Ruwayninman hina, tapurinakuy wichay iman kaqta puririrnanpaq, indio llaqtakunaq kawsayninmanta Huñunasqa Suyukunaq Rimariyninta rimarikuspa uyarinan.
- 1.5. Tapurinakuy wichaypi rimanakusqakunaqa manaraqmi imapas ruwanapaqchu, shayna kananpaqqa iskaynin rimanakuqkun huk simillata rimananku.

2q. Ñiqi.- Maykunapin puririchina

- 2.1. Kay Kamachisimiqa, Ayar Wasiq k'allmankunanta, hinallataq ima kamachisimikunaña paqariqtapas Perú Suyu Mama Kamachisimi 104 siminwan rimarisqanman hinan kay Kamachisimiqa kamarichikunqa.

Kaqllatataqmi may ñantan kay Perú suyumanta llank'aq wasikuna kay kamachisimiwan puririnanku chaykunatan kamarichikun. Hinallataqmi llapa llank'anakunapas, iman kaqta puririnanpaqqa kay Kamachisimi kamachikusqanman hina puririnan.

- 2.2. kay Kamachisimi kamachikuyninkunaqa sapanka ayllupi, k'itipi, suyupi ima kamachinakuy wasikunan Tapurinakuy Wichaytaqa puririchinanku; imapaqmi, imaynapin, ima p'unchawkunapin aprikunan chaykunata mana huk chikantapas q'iwirispanku; hinallataq Perú suyuq ñanñin aysarisqaq sunqunpi kanan.
- 2.3. Ayllukunapi municipalidadkunaqa tapurinakuy wichaytaqa, Uywanakuyman Umalliq kamachisqallanmi puririchinanku; 27867 Suyukunaq puririnanpaq Kamachisimi, hinallataq 27972 Kamachisimipi, Municipalidadkunaq puririyninman hina, imakunas imaynatas ruwankunan chayta qhawaykuspa, chayman hina kamachisqa rikhurispa. Chaypaqmi, shayna kananpaq, Uywanakuyman Umalliq, tapurinakuy wichaypiqa ñanta aysarinan, ichaqa ruwakunanpaqpas mana ruwakunanpaqpas suyu umalliq wasikuna, ayllu umalliq wasikunan rimarinanku.

3q. Ñiqi.- Sut'ikuna

Mana Tiqsimuyuntinpi Llank'aqkunaq Huñunakunan (OIT) 169 Rimanakuyta qhellichaspan kay kamachisimiqa puririnqa, chaypaqmi kay simikunata ch'uyancharispa qatipanan:

- f) Tapurinakuy qilqa.- Lliwpa riqsinan, llaqtaq qilqanan, tapurinakuy wichaypi chaypi rimanakusqakunata qelqanapaq, hinallataq imaynatan tapurinakuy wichaypi llaqtakunaq kawsay tupachisqata qilqarinapaq. Tapurinakuy puririchikunawan, llaqtayuqkunamanta sayaqkunawan iman chaypi qilqaspanku ch'aptinanku. Hinallataq, manapas sayamuqkunamanta ch'aptiyma atinkumanchu chayqa rawk'ankuq yupinwanmi ch'aptinanku. Sapanka rimanakusqapi qilqakunataqmi Tapurinakuy Qilqapi waqaychakunan.
- g) Sap'inmanta kuyurichiq.- Imapas sap'inmanta kuyurichikunaqa kikinmanta llaqtayuqkunaq kawsayninta, pachamamanta ima tupayuqmi, chayqa chaykunan chay llaqtakunaq ñanñinta q'iwirichinan.
- h) Pachamama.- Kaymi kikinmanta llaqtayuqkunaq kanchanku, tiyananku, ña paykunaqña, ña ñawpamanta pacha hap'ikusqankuña, imaynapis kaqtin ichaqa Perú suyuq kamachiyninman hina chaninchasqaña.

- i) Iñinakuy.- Perú suyumanta llank'aq wasikunan indiokunaq rimarisqanta uyarispanku, mana awqanakuspa, aswan yanaparinakuspa, mana sarunchanakuspa, tapurinakuy wichaypiqa chaninchananku. Perú suyupas, indio llaqtakumanta sayaqkunapas mana llullakuspan rimanakuykunamanqa sayananku, chay tapurinakuykumanta rimarispas mana hoqmantachu, manapunin pipas maypas kay rimanakuykunamantaqa horgosqachu kanan, manallataqmi pitapas maytapas mana munashaqtinqa imamanpas kay tapurinakuy wichaypiqa tanqayunkumanchu. Kay Kamachisimiqa iskaynin t'aqapaqmi, chayman hinan kay ñanpa aysarisqanqa puririchinan:
- i. Mana imatapas pakaspa, lliwta lliwman willarispas, chayman hina rimarinakuy wichay iman kaqta puririnanpaq.
 - ii. Mana pipas, mana maypas, rimanakusqata qunqarunanpaq.
 - iii. Tapurinakuy Wichayta tanqarinapaq.
 - iv. Phawarispas ima rimanakusqatapas ruwarinapaq.
 - v. Ima ruwaykunatapas tapurinakuy wichaypi mana qulluchinanpaq awqa ruwaykunata qarqunapaq.
 - vi. Tapurinakuy wichaypiqa manan pipas sutimantapas, t'aqanmantapas rimarinankuchu.
- j) OITiq 169 Rimanakuy nin.- OITpa169 Rimanakuy, qispichisqa suyukunapi kikin llaqtayuqkunamanta, ch'unchukunamanta, 1989pi, Perú suyu 26253 kamachisimi puririyinwan chaskirisqanmi.
- k) Llaqtayuq kay.- Sapanka indio llaqta shayna kawsanankupaq, ña Mamakamachisimipiña, ña OITpiña, hinallataq Perú suyu tiqsimuyuntinpi rimanakuykunata aysarisqanman hina unanchasqa. Imaymanakunamanta, sunqunchan, kikin kawsayniyuq kawsananta; kikin llaqtayuqkunaq rimarinanta; tapurisqa kanapaq; chanin kawsayninkupaq rimanakusqankuman hina qallarinkanupaq; manataq tiqsimuyuntinpi suyukunaq rimanakusqanta k'irinchanmanchu chayqa kawsayninkuman hinallapuni kawsanankupaq; k'itiyuq kanankupaq; allpayuq kanchayuq kanankupaq, imatapas tarpurispas imatapas chay pachamamankupi tarikuqta llaqtapa kamachikuyninman hina huqarispas; mana sarunchakuq llaqtapi qhali kawsaywan kanapaq; hinallataq, rimayninman, kawsayninman hina yachachinakuy kananpaq.
- l) Aysariq Wasi.- Llaqtapa wasin, Perú suyuq sutinpi kamachinakuykunata paqarichiq wasi, iman kaqta tapurinakuy

wichaypi, Kamachisimikunaq rimarisqanman hina, rimanakuy kananpaq. Kaykunan chay Aysariq wasikuna:

- i. Ayarkunaq Umallinan Wasi, Kamachisimi Qilqa paqarichinapaq. Shayna kaqtinqa, chay wasin niraq masin Ayarwasita mink'arikonman rantinta tapurikuy wichayta aysarinanpaq.
 - ii. Ayarwasikuna, chaninchasqa k'allmankunawan.
 - iii. Kamachiq wasikuna, chaninchasqa k'allmankunawan.

Sapa suyu kamachiq wasikuna, sapa ayllukuna kamachiq wasikuna chaninchasqa k'allmankunawan, paykunapis tapunakuy wichay puririchiqmi kanku, 2.2 simiq, hinallataq 2.3 simiq rimarisqan Kamachisimiq kamachikusqanman hina.
- m) Uywanakuypi kawsay.- Llaqtakunaq kawsayninkunapi, imaymana ñanman aysarikuq kawsayta taripaymi, ayllu ayllu tiyasqankupi, purinankusqankuman hina tiqsimuyu qhawariyninkupi riqsisqa. Huqpa kawsayninta mana sarunchakuymi.
- n) Llak'arichinakunapaq simikuna.- Lliwllaman aypariq simikuna, ima ruwaytapas qallarinanpaq kamachisimi aysariq, mana chayqa mayqen kamarichikuqpas rantinakuy simita tupachispa qallarichiq, hayk'asi kikinmanta llaqtayuqkunaq kawsayninta imapas k'irinchanman chayta qhawarispas aysariq.

Kay kamarichinakuy puririnanpaqmi, kikinmanta llaqtayuqkunata tapurinanpaqqa llaqtankupi paykunaq t'aqanku wasimanta qallarinan, ruwayninkuman hina, kawsayninkuman hina, chayqa maypin tiyanku chaypin tapurinakuy puririnan.

o) Kamarichinakunapaq simikuna.- Mamakamachisimiwan ñinakuq, indio llaqtakunaq kawsayninta k'irinchanakuna hina paqariq.

p) Indio llaqtakuna, llaqtayuqkuna.- Españolkunaga makinpi llaqta kashaqtin chay pachamanta kunan kama kikin llaqtayuqkunamanta paqarimuq llaqta, hinaqa, imaynaña kawsaynin kaqtinpas, kaq kawsayninman hinallan huñunakuyninkupas, llank'ayninkupas, kawsayninkupas, kamachinakuykunapas kanan, mana shayna kaqtinqa huk chikallanpas shaynan kanan; chayman hina, paykunapunin llaqtayuqmi kani ñinanku. Kamachisimipi 7 kaq simipi rimanakuykuna rimarisqanqa OIT 169 Rimanakuypi 1ñiqinpi rimarisqanman hina tupapunaspan ñawinchana. Hawa llaqtapi tiyaq runakunapis, yunka ukhupi tiyaqkunapis indio llaqta nisqa llapanpipas huk chikallanpipas, kamachisimiq rimariyninman hina

riqsisqan kanqaku. Ima sutiwanña indio llaqtakunata riqsinqaku chaypas manan indio kasqankutaqa, rimanakusqaman hinaqa, pipas maypas imankutapas qichurunkumanchu. Kunanmanta wichaymanqa “indio llaqta” sutiwan “kikinmanta llaqtayukuna” sutiwan riqsisqa kanqaku.

- q) Tapurinakuy Ñan.- Patanmanta k’uchun kama tapurinakuy wichay puririnanpaq qilqan kay simi, chaytaqmi kamahisimiq rimayninman hina qilqasqa kanan, hinallataq chanin uywanakuy kawsaypi aysarikunan.
- r) Indio llaqtakunaq ayllu t’aqa, llaqta t’aqan.- Kaymi llaqtakunaq sutinpi ruwayninman hina, kawsayninman hina, kamachinakuyininkuman hina sayaq ayllu, kaymi paykunaq sutinta apanku. Paqarisqan chaninchasqa kananpaqtaqmi, chaypaq kamasqa kamachikuqkunaq saminchasqa kanan. Kay Kamachisimipitaqmi “llaqtamanta sayaq” sutiwan sutiyaqsa rikhurinqa.
- s) Sayaq.- Llaqta runa, indio llaqtamanta, ruwayninkuman, kawsayninkuman hina akllarisqa, imapas paykunaq kawsayninta k’irinchasqanta qhawaripa rimarinanpaq. Kaymanta wichaymanqa maypiña “sayaq” sutiyaqsa rikhurinqa chayqa 6 yupayninpi Kamachisimiq rimarisqanta hina uyarina kanqa. Tapurinakuy Aysariqqa, 10 simipi 2 yupayninpi kamachikamusqanman hinan sayaqkunamanta willarikunan. Tapurinakuy wichaypiqa, ONGkunapis hinallataq llaqtamanta huq wasikunapis Kamachisimi 11 simiq 3 yupayninpi kamachikamusqan hinallan yanapakunanku.

4q. Ñiqi.- Kamachinakuykunaq q’epinkuna

Kamachinakuykunaq q’epinkunapaq rimanakuykunaqa, chayman hina tapurinakunapaqqa, chaypaq kamasqa wasiq aysarisqanmi kanan, chayman hina llaqtapa kawsayninta, kamachikuyninta ima Perú Suyu Kamachisimiq hinallataq kunan wichay kamachinakuyininchiskuna rimarisqanta manchanapaq.

Ima kamachikuykunapis, pachamamaq kawsaynintan manchanan, hinallataq llaqtayukunapa kawsayninta astawan t’ikarichinan.

II T’AQA

TAPURINAKUY WICHAYTA PURIRICHINAPAQ

5q. Ñiqi.- Tapurinakunapaqpuni

Indio llaqtakunawan tapurinakunapaqpuniqa OIT 169 Rimanakuyninmantan hinallataq Kamachisimimanta iman paqarinan, chaymi Perú suyuq ruwananapaqpuni kamasqa. Chay ruwayninkunan kaykuna:

- a) Sapanka tapurinakuykunan yuyaypi ruwasqa kanan, mana llullakuypi rimanakusqa; Perú suyuq sutinpi umalliqkunawan indio llaqtakunawan chiqaq rimanakuyi kanan, uyarinakuspa hinallataq willarinakuspa, mana sarunchakuspa, chayman hina huk simillaman chayanapaq; indio llaqtakunaq sutinpi sayamuq runakunaq rimariyninwan ima rimanakusqapas astawan qhapaqyananpaq, chayqa chaytaqmi rimanakuy wichaypi Tapurinakuy Qilqapi rimanakusqakuna rikhurinan;
- b) Chanin aysariq ñankunatan chutarina, sapanka indio llaqtakunaq kawsayninman hina, tiyasqanman hina, tapurinakuy wichaypi chaninta rimanakunapaq.
- c) Tapurinakuykunaqa 10 simiq kamachikuyninpi 10.1 rimarisqanman hina indio llaqtakuna aylluchasqa t’aqankumanta sayachimusqa runakunawanmi tapurinakuy wichayqa qispinan;
- d) Tapurinakuykunaqa llank’anakunamanta kamachisimikuna rikhuriqmananta rimanakuspa huk similla kananpaqmi aparikunan. Ichaqa, manaña shayna kaqtinpas chay llaqtakunapi tapurisqapuni kananku.
- e) Tapurisqapuni kananpin indio llaqtaqa willarisqapuni, uyarisqapuni kanan, hinallataq paypa rimasqanpas uyarina kananpaq, Kamachisimiq Aysariyninpiwan kamachisqanman hina lliwta tapurikuspa simita tupachinankupaq samin rimanakuypi mana sarunchankuspanku huk simita maskanan. Mana huk simillaman chay kamachikuykunamanta chayankuman chaypis, Perú suyuq wasinkunan chay kamarichikuykunamanta willarinan, chayman hina manapuni ima raykupas indio llaqtakunapi runakuna sarunchasqa rikhurinanpaq.
- f) Sapanka ayllumanta llaqtayukuna sayamunankupaq maymi chawpi kanman chayta qhawaripan tapurinakuymanqa mink’arikuna.

Chayqa, tapurinakuykunaqa maymansi lliwlla llaqtayuqkuna mana iman kaqlla chayankuman chaypin huñunakuy kanan;

- g) Manataq huk llaqtallachu kay suyuqa chayqa, sapanka llaqtaq kawsayninman hinan ima mink'arikuytapas puririchinan, tapurinakuyqa sapanka llaqtapaqmi kawsayninman hina aysarisqa kanan. Warmikunata, wawakunata, akllasqa runakunata, kuraq runakunata iman kay tapurinakuypiqa khuyarikuna;
- h) Indio llaqtakunaq kawsayninta mana sarunchakuspan tapurinakuyqa aparikunan, Kamachisimikunaq hinallataq Mamakamachisimi puririchinanman hina. Warmikunaq sayarimuyninqa, llaqtankuq sutinpi rimarinankupaqqa, kay yupaypi rimarisqaman hina aparikunan;
- i) Indio llaqtakunaqa paykuna ukhupiraqmi akllarinakunanku, hinallataq imatapaspas rimanakunanku, tapurinakuy wichaypi, llaqta hina, mana piqpa q'iwikachasqa, aylluq rimarsisqanta uyarispa;
- j) Perú suyu kamachiq indio llaqtaman willarinanqa, hinallataq paykuna ukhupi huñunakuy yanaparinanqa, tapurinakuy wichaypi imaynatan puririnanku chayllatan yanapanan;
- k) Chaninmanta, qulqimanta kamarichikuykunaqa manan tapurinakuy wichaypi rimanakunapaqchu.
- l) Pachamamaq phiñarikuqtin, imapas waqllirispas hatun llakipi llaqtata churanman chayqa, kaqtataq imatapaspas allchapana chayqa, runakunaq kawsaynin mana astawan k'irinchasqa kananpaq, Perú suyuq sutinpi kamachisimi paqarichisqakunaqa manan tapurinakunañachu kanan. Shaynallataqmi hanpinakuykunapaq, llaqtantin unquykunata ch'usaqyachinapaq, q'aruchakuqkunata qatikacharunapaq, Perú suyu Mamakamachisimi kamarichikuyninman hinan, ruwana.
- m) Llaqtaq chanincharinan qilqakunan, lliwpaq, imaymankunawan, puririchiq wasikunaq makinpi web punkukunapi: Tapurinakuy Aysariq, tapurinakunapaq kamarichikuq qilqa, indio llaqtakunamanta sayaq runakunaq sutin hinallataq yanapaqninkunaq, Perú suyuq sutinpi sayamuq runakunaq sutin, Tapurinakuy Qilqa, Tapurinakuyman willarikuypiwan; hinallataq
- n) Mana Kamachisimi puririchinanman hina qilqakuna qispichisqaqa kay Kamachisimi Aysariqninwan ima kamachikusqantan waqllichishan, chaymi kamachinakuykuna choqasqa wikch'usqa rikhurinman.

6q. Ñiqi.- Tapurinakuywan pachamamaq kayninwan

OIT 169 Rimanakuypi, 15 siminpi, hinallataq Peru Suyuq Mamakamachisiminpi 66 simin rimarisqanman hina; hinallataq pachamamaq kaqninkunaqa ñataq sunqunpiña, ñataq hawanpiña Suyuntinpi Llapa Runakunaq nisqa rikhurin; Perú Suyu indio llaqtakunamanmi imaynapipas ña llaqtankutaña, ña paykunataña k'irinchanakuman chayta willarinan, imaynapi, manaraq kamachisimita chaypaq qispirachishaspa, kay Aysariq 3 ñiqin simipi i) yupayninpi llank'anakuna qallarinanmanta rimarisqanman hina maykunapin indio llaqtakuna rikhurishan chaykunata kamachisimi mast'ariyninwan qhawarinapaq.

7q. Ñiqi.- Pikunan Tapurisqa kanan

- 7.1. Tapurinapaq llaqtaq indio llaqtakunan, paykunaq imankupas, kaqpipuni mana chayqa karumantapas mayqin kamachisimikunawanpas mana k'irinchasqa rikhurinapaq.
- 7.2. maypis ima ruwaypas hatariypaq kashan, icha imapichu chay ruway k'irinchanman llaqtata chayqa chaypin tapurinapaq llaqtaq indio llaqta. Chay tapurikuymanamanta paykunaqa aylluchasqa kaspankulla sayamunanku. Chaypaqmi, indio llaqtakunaqa ruwayninkuman hina, kawsayninkuman hina, kamachinakuyninkuman hina paykunamanta sayaqkunata akllarikunanku.

8q. Ñiqi.- Tapurinapaq kaqkunata sut'inchay

- 8.1. indio llaqtakunatan tapurinakuy puririchiq wasiqa sut'inchanan, ima kamarichikuywanpas llank'ana hatarichiywanpas mana k'irinchasqa rikhurinankupaq, hinallataq ayllu wasinkumanta sayaqkunatapis, Patarapi qelqaspa Sut'ipi Sutikunata Churana.
- 8.2. Mana Sut'ipi Sutikunata Churasqa indio llaqta kanqa chayqa, tapurinakuy wichay puririchiqmi Uywanakuy Umalliq wasiman chay llaqtaq sutinta suchirinan chayman hina, shayna kaqtinqa, chaninchariqtinku chay Sut'ipi Sutikuna churanaman yaykunapaq.

9q. Ñiqi.- Pikunan mañarikunan

- 9.1. Ch'ullallapashayk'apas indio llaqtakuna, aylluchasqapi huñunasqamanta sayariqninkunawan, tapurinakuy wichaypi rimarinankupaq; hinallataq, kamachisimiqa mana chayqa ima llank'anakunawanpas k'irinchasqa rikhurispaqa kaqpi osqaylla tapurinakuy hatarinanpaq mañarikunan. Ichaqa kay mañakuyqa ch'ulla kutillan kanqa, manataqmi kaq p'unchawllapaq huq tapurinakuytawan mañarikunkumanchu. Ima mañarikuypas tapurinakuy wichay puririchiqmanmi Tapurinakuy

Llank'ana paqarisqanmanta chunka pisqayuy (15) p'unchaw kamalla suchirinanku, chayman hina tapurisqa kananpaq. Ichaqa chay mañarikuytaq kanman tapurinakuy qallarinanpaq chayqa, El Peruano willarikuqpi chay qilqa rikhurisqan paqarisñintin p'unchawmanta qatipanapaq qallarín. Kay qhipa rimasqaman hina kaqtinqa, manataq chay tapurinakuy manta ima willarikuypas kanmanchu karan chayqa, manaraq kamachisimi paqarimushaqtin kaman llaqtaqa tatichinanpaq mana tatichinanpaqpas mañarikuyta atinman.

Tapurinakuy wichay puririchiqtaqmi chay mañarikuy manta qanchis (7) p'unchaw kamalla rimarimunán, kay Kamachisimi q'arimanman hina, kay wichay kamachikuykunaq rimarisqanman hina.

9.2. Mañarikusqan mana uyarisqa kaqtintaqmi, aylluchasqa indio llaqtakunaqa kaqmanta chay mañarikusqanku umalliq wasikunata ñawinchana kananpaq mañarikunallankutaq, mana chayqa qatiq umalliq wasiman willayukunanku. Ichaqa chay kamachisimikuna paqarichiqtaq Kamachiq Wasimanta hatarimunman chayqa, Uywanakuy manta Umalliq wasin qanchis (7) p'unchaw mana llallipaypi chay ch'arwita ch'uyanchanan, kay Kamachisimi, hinallataq wakín kamachisimikunaq rimariyínman hina, mana chayqa pantasqan rikhurinkuman. Kay wasiq rimarisqanwanmi tapurinakuy kanapaq mañarikuy wisq'akapun.

Kaqmanta ima mañarikuy pas, imapipas, huq patarapín qilqakunan manataqmi ima ruwaytapas tatichinanchu.

9.3. Mañarikusqanku uyarisqa kaqtintaqmi ichaqa ñataq tapurinakuyqa qallarínmanña karan chayqa, indio llaqtakunamanta sayaqkunatan chay tapurinakuy huñunakuyman hanpuchinan, chayman hina paykunaq rimarisqankupas uyarina kananpaq.

10q. Ñiqi.- Sayaqkunaq sutin sut'ichay

10.1. Indio llaqtakunaqa tapurinakuy wichaymanqa ruwayninkuman hinan sayanku, llaqtamasinkunawan kawsayninkuman hina akllarisqa, chaypaqmi paykunaq sutinkuta tapurinakuy puririchiqman wasiman haywarinanku. Chay qilqan umalliqninkupa ch'aptisqanku kanan. Kaqllatataqmi ruwana tapurinakuy ukhupi sayaqkunamanta ayqerikuqtinkupas. Ichaqa, kay mithaykunaqa manan tapurinakuy wichaytaqa q'iwirichinmanchu, manataq tatichinmanpaschu.

Kay qilqakunataqa ayllunpi Sut'in Sutiyuq qilqapi rikhuriq sutillayuyqmi aparinan, indio llaqtanpa sutinpi.

10.2. tapurinakuy wichaypi pikunawanmi maykunawanmi rimanakuy kanqa chayman hinan sayaqkunataqa mink'arikuna, ichaqa warmipas qharipas kaqta sayamunankupaq, hinallataq mana sarunchakuspa kawsaspa rimanakunapaq.

10.3. Manaña aylluchasqa kaqtinkupas, manaña sayaqninku kaqtinkupas indio llaqtakunaqa tapurinakuy wichaymanqa sayamunallankun, chayman hina tapurinakuy puririchiq wasi qhawarispa chay llaqtakunata mana ima llank'anapas Suyq ima ruwayninpas mana k'irinchananpaq. Shayna kananpaqmi Uywanakuna Umalliq wasi llank'ana aysariq ñanman churayunan.

10.4. Indio llaqtakunan kinsa chunkaq p'unchawpa ukhullanpi (30), Tapurinakuy Qilqata chaskiruspan hinalla, sayaqninkunata akllarinanku, ichaqa kay Kamachisimi q'arimanman hina. Sayaqkunaq sutinqa kanan, hinallataq ima qilqapas lliwpa qayllanpi kanan, manallataq pakasqa hinapaschu kanan. Sayaqkunaq sutinta yachanapaqqa kay Kamachimi q'arimanman hinan akllarikunan.

Mana Sut'inchasqa sutinkuna chayamunmanchu chayqa, sutinkuna waqaychana patarapi qilqasqatan paykunata chaskina.

11q. Ñiqi.- Yanapaqkunaq, t'ikraqkunaq, sayapakuqkunaq tapurinakuy wichaypi sayamunankupaq

11.1. tapurinakuy wichay puririchiqmi yanapaqkunata, t'ikraqkunata ima mink'arikunan, ichaqa indio llaqtawan rimanayukuspa. Chaytataqmi Uywanakuna Umalliq wasi t'ikraqkuna yachayninkuta mat'ipanankupaq chanin hamut'aykunata paqarichinan.

11.2. t'ikraqkunapis, yanapaqkunapas suti sut'inchana qilqapín sutinchasqa Uywanakuna Umalliqpa kamachikusqan munaspa mana munaspa kananku.

11.3. Indio llaqtakunaqa, aylluchasqamanta sayamuqkunawan, paykunataq yanapqinkunawan q'imirisqa tapurinakuy wichaypi sayanankupaq atikun, iman kaqta yanapanankupaq. Chay yanapaqkunataqmi indio llaqtaq sutinpiqa mana rimarinkumanchu.

11.4. Imaynatan Tapurinakuy puririnqa chaymi aysariq qilqapi kanan, chayman hina yanapaqkunapas, q'imi qkunapas, t'ikraqkunapas chayman hina rimarinankupaq, llank'anankupaq. Uywanakuna Umalliqtaqmi warmikunapas mana kay wichay rimanakuy t'aqasqa kananta qhawarin.

12q. Ñiqi.- Llank'anamanta kamarichinakuymanta rimarinapaq sayay

Hayk'aqsi ima kamarichikuypas tapurinakunapaq churasqa kaspa huk

kamarichinata mañarikunmanchu chayqa, tapurinakuy puririchiqpa mink'arikusqanmi kanan, mayqin t'aqaña mañarikuqtinpas mayqin tapurinakuy wichaypipas, willarikunanpaq, ima rimaymantapas ch'uyancharinanpaq, mana chayqa tapurinakuyipi ima simikunan mana allinchi kanman chaykunamanta rimarinanpaq, ichaqa chaywanqa manan chay kamarichinaqa tapurinakuy ukhupiq rikhurinanchu.

13q. Ñiqi.- Imaynatan puririchina

Tapurinakuna puririchiyqa uywanakuna kawsaypin, qharipas warmipas hukninsqalla, lliwpaq, watawatan runaq kawsayninwan puririq ñañiyuqmi aysarikunan, OIT 169 Rimankuyninpa sunqunpi, hinallataq Kamachisimipi Kamarichinakuyipi hina puririnan. Kamachi simiq rimasqanman hina aysarikunan, hinallataq kamarichinakuna aysariq rimarisqanman hina. Kawsayninpaqtaqmi Ruway Aysariqwan puririchina yachakunan.

III T'AQA TAPURINAKUY WICHAYMANTA

14q. Ñiqi.- Tapurinakuy qallarinan

Tapurinakuy wichayqa imakunamantan tapurinakuna chayta ch'uyanchaspan qallarinan, hinallataq indio llaqtakunatapis riqsiykuspa, kay Kamachisimiq I T'aqanpi rimarisqanman hina qallarinan.

15q. Ñiqi.- Qallarichinapaq huñunakuykuna

Tapurinakuy puririchiq wasikunaqa indio llaqtakunaq aylluchasqa t'aqakuna umalliqninkunawanmi huñunakuykunata hatarichinan, chayman hina imatan ruwakunqa chaymanta Tapurinakuy Qilqaq siminmanta willarisqa kananpaq. Hinallataqmi, huñunakuykuna hatarinan huk ch'arwikuna rikhuriqtin chayta iman kaqta Kay Kamachisimiq rimarisqanman hina paskarinapaq.

16q. Ñiqi.- Tapurinakuy Aysariq Qilqamanta

Tapurinakuy wichay aysariq qilqataqa tapurinakuy puririchiq wasin llapa aylluchasqa indio llaqtakunaman haywarinan, imamantan tapurinakuna kanqa chayta qhawarinapaq; ichaqa chay qilqapiqa kay simikunallapas kananmi:

- a) Tapurinapaq indio llaqta/kuna sutinmanta kama riqsinapaq;

- b) Iman ruwana imataqmi mana, tapurinakuy wichaypi sayaqkunawan chay ruwaykunata rakinakunapaq;
- c) Hayk'aqmanta hayk'aq kaman rimanakuna kanqa, chaykunataqmi imamantan tapurinakuna kanqa chayman hina mast'arisqan kanan.
- d) Imaynantan chay tapurinakuyta puririchina, maypin, ima simipin, hinallataq imaynatan india warmikuna chay tapurinakuyipi sayarinanku chaykunata mast'arinan.
- e) Imaynatan maykunapin willarinakuna, ima simikunan, lliwllapaq ch'uya willarinakuykuna kananpaq, hinallataq imaynatan piña mayña chay rimanakuymanta tapurikuqtinpas chaninta willarinapaq.

17q. Ñiqi.- Rimanakusqamanta willarinakuykuna wichay

Kamarichikuqkunamanta kamachisimi mast'ariqkunamanta sutinpi tapurinakuy puririchiq sayaq wasikunan llaqtamanta aylluchasqa indio runakunaman chay simita haywarinan, chaninpi tapuyusqa kananpaq, kawsayninkuman hina, simi rimayninkuman hina, umalliqninkuq qayllanpi. Hinallataqmi Tapurinakuy Qilqata haywarinanku.

Hayk'aqsi indio llaqtaq sutinpi aylluchasqa runakunaman Tapurinakunapaq Qilqata haywarisqa kanqa chayqa, chaywanmi kay t'aqa rimanakuy tukukun, chayqa willarinakuy wichayñataqmi qallarín. Chay simikunataqmi tapurinakuy puririchiqpa web punkunpi qilqasqa rikhurinán.

18q. Ñiqi.- Willarinakuy wichay

- 18.1. Tapurinakuy wichay puririchiqmi indio llaqtakunaman sayaqninkuman ima lliwta willarikunanku, tapurinakuy qallarisqanmanta pacha, imanaqtinmi karan, imanaranmi, chay kamachisimi allinpaqchus mana allinpaqchus karan chayta qhawaripa willarinan. Chay willarinakuy wichaymi kinsa punchawmanta (30) suqta chunka p'unchaw kama (60) kanan, tapurinakuy puririchiq umalliq wasi rimarisqanman hina.
- 18.2. Ima willarinakuyppas kaq p'unchawpi, ch'uya rimaypi iman paqarinan, chayman hina indio llaqtakuna chanin willarisqa chay kamachisimi kananpaq, hinallataq chay kamarichikuykunata mat'ipaspa allchapachinapaq. Indio llaqtakunaq uyarinan imaymana willarinakuy wayrawasikunatan mink'arikuna chaypi tapurinakunata lliwlla uyarinankupaq, ichaqa mana mayta mana pita sarunchakuspapunin willarinakunaqa.
- 18.3. Tapurinakuy wichay puririchiq wasin sapanka indio llaqtakuna yanapaqnin runakunawan imaña ruway kaqtinpas yachachikunanpaq aysarinan.

19q. Ñiqi.- Llaqtaq sunqunpi chanincharinakuy

- 19.1. Indio llaqtakunamanta aylluchasqa runakuna sayaqninkunawan ima llaqtankumanta yuyaymanarinankupaqmi paykuna ukhulla yachanakusqankuman hina iman kaqta rimanakunanku, chayman hina imakunapin llaqtaq kawsayninta k'irinchanman chayta qhawarinapaq, sumaq kawsay mana chinkarinanta maskaspa, astawan llaqtallantin qhapaqyananpaq.
- 19.2. Indio llaqtakunapaq qulqi waqaychasqamantan, kay Kamarichinakuy 26 yupayninpi nisqan hina, tapurinakuy wichaypaq qulqimanta imaymana chalarinapaq kuskanta kacharinan.
- 19.3. Ayllu ukhupi rimanakuy tukuruqtintaqmi, chay p'unchawkuna ukhulla, indio llaqtamanta sayaqkunawan tapurinakuy puriririchiq wasiman haywarinan, imapas llaqtankuta k'irinchaqtina, huk simi qilqasqata ch'aptisqata ima haywarinanku, mana qilqsqa kaqtinqa simillapipas, patanmanta k'uchun kama willarisqa uyarinapaq, chaypitaqmi rimanakuyninku tupapunasqakunata rimarinanku. Chaypi rimanakuqkunamantataq kankuman mana ch'apt'iy yachaq chayqa, llinp'isqa chiku rawk'anankuwan ñit'iyunanku.
- 19.4. Hayk'aqsi indio llaqtakunamanta sayaqkuna, arí ninkuman ima tapurinakuykunapipas chayqa, chaypin tapurinakuy wichay tukukun. Ñawpaq yupaypi rimarisqantan kamachikuq hap'irunan, chaypin rimanakusqa qelqaqa Tapurinakuy Qilqa sutiuyuq rikhurinan. Ichaqa, tapurisqa llaqtakunataq ima simitapas allchapaytapas, yapaytapas ima munankuman chayqa, chaykunan chiqaq rimanakuyt a qallarichinqa.
- 19.5. Ichaqa, indio llaqtakunamanta sayaqkunataq 19.3 rimarisqanman hina, kaq p'unchawllapaq, mana chaninchankumanchu chayqa, tapurinakuy puriririchiqpaqqa mana simi tupachisqankuqa sut'in kanqa, chaymi wamaq huñunakuyman rimanakuy qallarinanpaq waqyarinqa. Chay huñunakuypin, ayllunkunamanta sayaq runakuna paykuna ukhupi rimanakusqankuta mast'arinanku. Imapas chiqaypas hark'aqtin, ichaqa mana haywariyta atiqtinkutaqmi, tapurinakuy wichay puriririchiq kaqmanta waqyarinan, p'unchawkunata allinta qhawarispán, chay huñunakuyta puririchinan kaqmanta simita tupachiyta atinapaq. Ñawpaq simi rimarisqa kashaqtintaq, indio llaqtakunamanta sayaqkuna paykuna ukhupi rimanakusqankuta, qilqasqatapas, simillapipas rimankusqata, manapuni haywarinmanchu chayqa, manapas munankumanchu hinan, chayqa huqpaq kaman kamarichinnakuy huñunakuyman astayukuna.

- 19.6. Indio llaqtakunamanta iskay kinsa sayaqkuna kayninkupi, mana simita tupachiqtinkuqa, tapurinakuymanataq sapankankun rimarinanku. Llapallankutaqmi t'aqakunaqa, arí niqkunapas, tapurinakuy wichaypi rimarinakuykumanqa sayamunanku.
- 19.7. Ayllu ukhupi chanincharinakuyqa, willakusqa p'unchawmanta kinsa chunka (30) p'unchay mana llallipaqmi kanan.

20q. Ñiqi.- Rimanakuy wichay

- 20.1. Simitupaqpi rimanakuyqa imakunan ch'uyanchana kashan chayta qhawarinapaqmi tapurinakuy wichay puririchiq wasiwan indio llaqtakunamanta sayaq runakunawan aparikunan. Kaytaqmi sapap'unchaw tanqarisqa kaspá, mana llullakuspa, akllarisqamanta tapurinakuypi rimanakuy simita tupachispa aysarikunan.
- 20.2. Lliwllapaq kamarichinakunapaq kamachisimi kaqtintaqmi, tapurinakuy wichay puririchiq wasinpi rimanakuyqa aparikunan, mana chayqa, iskaynin rimanakuqkuna munaqtinkuqa huq kanchapitaq aparikunan, ichaqa chay rimanakuy mana iman kaqlla aparikunanpaqmi imaymanapi yanapasqan kanan.
- 20.3. llank'anamanta kamarichinakuy llusimuqtintaqmi, rimanakuy wichayqa maypin iman kaqta simita tupachinkuman chaypi huñunakuy hatarinan.
- 20.4. Mayqin indio llaqtapis, iman kaq willarisqaña hinallataq mink'arisqaña tapurinakuy wichaypaq kaspá, mana rimanakuy wichaypi sayanmanchu chayqa, hinallataq manaraqtaq Rimnakusqa Qilqa saminchasqachu kanman chayqa, chay rimanakuypi sayananqa atikullanmi, ichaqa churananta churaykuspa, rimanakusqankuta unanchaspa, imakunañas rimanakuna kanman karan chaykunata yuyarispa.
- 20.5. Tapurinakuy puririchiqmi, chay tapurinakuy wichay iman kaqta puririnanpaq, indio llaqtakunamanta sayamuqkunapaq hinallataq aylluchasqa t'aqaq sutinpi runakunapaq qulqita churanan, puririnanpapaq, mikhunankupaq, qurpachakunankupaq ima, kay Kamachisimiq 26 siminpi rimarisqanman hina rakirinan.
- 20.6. Kay wichay rimanakuykunaqa kinsa chunka p'unchaw (30) mana llallipaqmi kanan; chutarikuytataqmi atinman, iskaynin rimanakuqkunaq munaqtinku, ichaqa imapis chiqaypaq hark'aq rikhuriqtin.
- 20.7. Rimanakuy wichaypiqa kay aysariq simikunallapas kananmi:
 - a) Indio llaqtakunaqa rimananku simipin rimananku, hinallataq lliwpa

rimanan simipi uyarichikunanku. Ichaqa, rimanakuqkunamanta mayqinpas q'uqakuna kanqaku chayqa chay simikuna t'ikrakunawanmi llank'ananku.

b) Rimanakuyta qallarispaqa, kamachisimi paqarichiq wasin, rimanakusqanku tukukuqtin, qilqakuna qispichisqankuta chaskispankun, ayllunku ukhupi rimankuspanku imakunapis mana simita tupachirankuchu chaykunata willarinan. Kayta willarisan ichaqa huk similla kanapaq rimanakuyta qallarichina.

21q. Ñiqi.- Rimanakuy wichay kacharpariy, wikch'utamuy

21.1. Tapurinakuy wichaypitaq, mana puririchiqkunaq yachasqan, imapas awqanakuy pas rikhurispa rimanakuyta waqllichiqpaq hina kanman chayqa, tapurinakuy puririchiqmi chay huñunakuyta tatichinan, huq p'unchaw kama, than nisqan p'unchaw kama, ichaqa manataqmi Perú suyu kamachiqkunapis ima kamachisimiwanpas wiñaypaqqa tatichinankuchu. Kaqmanta qallarinan kama tatichiyqa tapurinakuy wichay awqanakuy rikhurisqanwanmi tatichinan, ichaqa chay tatichiyqa askhaña kaspapas tatisqan p'unchawmantaqa manan chunka pisqayuq (15) p'unchawtaqa llallipananchu.

Chay patamanmi ichaqa tapurinakuy puririchiq wasiqa mink'arikunan mana ima awqanakuy pas kanan kanchapi kaqmanta rimanakuy kananpaq, atikuqtinqa, indio llaqtakunamanta sayamuq runakunawan rimanayukuspa qispichinapaq.

Imanayña kaqtinpas, tapurinakuy puririchiq wasiqa rimanakuytaqa ima llullakuy pas rikhuriqtinqa wisq'arunanpaqqa atikunmi, shayna kaqtinqa chay awqanakuy rikhurisqanmanta qilqata hatarichinan, ichaqa manataqmi Perú suyu kamachikuqkunaqa kamachisimiq rimariyninwanqa imatapaspas tatichinankuchu, imaynapipas shayna kanaman chayqa, chaninchana p'unchawmanmi chinparinan.

21.2. Indio llaqtakunaqa manan nillankumanmi, hinallataq tapurinakuy wichaymanta wiñaypaq nispa pas llusqirullankumantaqmi. Tapurinakuy puririchiq wasin imaymanata ruwaspa Kamachismi rimayninman hina rimanakuy qispinanpaq puririchinanku. Ichaqa imataña ruwaspankupaspas manataq indio llaqtakunata uyachinkumanchu chayqa, paykunaq sutinpi sayaq wasikunawanmi tapurinakuy puririchiqqa chay rimankuy wichay tukukusqanta willarinan, chayman hina imanaqtinmi mana qespinchu niq qilqata hatarichispa willarinan, ichaqa rimanakuy wichaypa sunqullanpi rimarispa.

22q. Ñiqi.- Rimanakusqamanta qilqa

22.1. Rimanakusqamanta qilqapin kanan, shayna kaqtinqa, ima rimanakusqapas, ichaqa llapanchus huk chikallanchus chayta chikuykuspa qilqasqa. Manataq ima simitapas tupachinkumanchu karan chayqa, hinallataq kuskallantaq chanincharinakuy kanman karan chayqa, chaykunan q'ala kaqllapuni qilqasqa kanan.

22.2. Rimanakusqa Qilqaga indio llaqtamanta sayaqkunaq hinallataq chaninchasqa tapurinakuy puririchiq ch'aptisqankun kanan.

Manapas Rimankusqa Qilqata ch'aptiyta munankumanchu chayqa, manan nisqankutan uyarina kanqa, chaymi rimanakuy wisq'ay p'unchawman chinparina.

23q. Ñiqi.- Rimanakuy wisq'ay p'unchaw

23.1. Tapurinakuy puririchiqmi ima kamachisimimantapas arí niqtapas manan ninqtapasakllarispa rimarinan. Ichaqa chaysimi rimarisqanqa tapurinakuy wichaypi indio llaqtakunaq rimarisqanman hina chanincharisqan kanan, hinallataq Perú suyuq kamachisiminkuna rimarisqanman hina, mana chay llaqtakunata imanpipas k'irinchanankupaq chanin qhawarisqa llaqtakunaq kawsaynin kananpaq.

23.2. Perú suyumanta kamachikuqkunawan indio llaqtakunawan simi tupachiy kanan, rimanakuy wichaypi qispichisqa chayqa, chay simi tupachisqankuqa iskanin rimanakuqkunawan, munaspa mana munaspa uyarinanku.

23.3. Mana simita tupachiq tinkutaqmi, hinallataq tapurinakuy puririchiq huq kamachikuy simita horqorutinqa, chay wasin indiokunaq llaqtanku mana k'irinchasqa kananpaq, sapanka runaq kawsayninpas mana tupayusqa kananpaq, aswan allin kawsayta tarinankupaq, ima llank'aytapas kawaytapas ch'uyanchanan. Chay simita mana chaninchaqkunataqmi Rimanakusqa Qilqapi chay siminkuta churachinanku.

24q. Ñiqi.- Tapurinakuy wichay aparikunanpaq

Patanmanta willarisqa kananpaq, uyarinakanapaq, ayllu ukhupi rimanakuspa chanincharinapaq imaqa pachak iskay chunka (120) p'unchaw kamallan kanan; kamachisimipa q rimanakusqa qilqa haywarisqamanta pacha Rimanakuy Qilqa ch'uyanchana kama.

25q. Ñiqi.- Tapurinakuymanta willarikuy

Tapurinakuy tukuruqutinqa, tapurinakuy puririchiq wasin web punkunpi kay willarikuykunata churanan:

- a) Tapurinakunapaq kamachisimi kacharisqata.
- b) Tapurinakuy aysariq ñanta.
- c) Tapurinakuy puririsqanta.
- d) Tapurinakunapaq qilqata.
- e) Huk simiman chayasqata, shaya kaqtinqa.

Rimankusqa simitataqmi huk willarikuy qilqapi indio llatakunamanta sayamuq runakunaman haywarina.

26q. Ñiqi.- Tapurinakuy wichaypaq qulqi

- 26.1. Lliwllapaq llank'anamanta kamachinakuykunamanta ima puririnanpaqqa, tapurinakuy wichay puririchiqmi qulqita kacharinan.
- 26.2. Kamarichinakuymanta tapurinakunapaqtaqmi chaypaq kacharisqa qulqillawan puririnan.
- 26.3. Tapurinakuy puririchiq wasikunan TUPAnkupi mat'ipanqaku kay Simiq kamachisqan aysarikunanpaq.

27q. Ñiqi.- Perú Suyu umalliqkunaq makinpi kaq lliwllapaq kamachinakuykunamanta tapurinakunapaq

- 27.1. Perú suyuntin aypaqtaq ima kamachisimipas kanman chayqa, sapanka ruwaykunapiwanqa, indio llaqtakunaq kawsayninta tupayullaqtinmi tapurinakuyman rimanakuy churasqa kanqa.
- 27.2. Chaypaqmi, indio llaqtakunata tapurina kanqa, ruwayninkuman, kawsayninkuman hina, paykunamanta sayamuq runakunawan rimanakuspa.
- 27.3. Kay ñawpaqpi simi rimarisqanman hinataqmi indio llaqtakunawan tapurinakuyqa kanan, chaymi tiyasqanku k'itimanta sayamuq ayllukunawan tapurinakuyqa aparikunan.
- 27.4. Perú suyuq Mamakamachisimin 118 simin, 8 yupayninpi rimarisqanman hinan, mana ima kamachisimipas may kawsaykunatapis waqllichinanchu, chaymi indio llaqtakunapaq chaninchasqa kamachisimitaqa manaña kuyurichinkumanñachu. Mana shayna kananpaqmi, OIT 169 Rimanakuyipi chaninchasqa kasqanaman hina rimanakuyta hatarichinanku.
- 27.5. Hayk'aqsi, ch'illmiyuspa hina, Kamachiyamanta Umalliq Wasi Perú Suyu Mamakamachisimi 104 Simi rimarisqanman hina hatarichinman chayqa, indio llaqtakunaq kawsayninta kuyurichinanpaq Kamachisimi Paqarinanpaq qilqasqataqmi qhawarina kanqa. Kamachiqmanta

Umalliq Wasin, munayniyuq hina kananpaq mañarikusqanta, chay tapurinakuy wichay astawan chutarikunanpaqqa kamarichikuynin ukhupi churaykunan.

- 27.6. Kamachikuykuna Paqarinanpaq simikunamanta tapurinakunapaqqa mayqinsi riki indiokunaq llaqtanta kawsayninta ima waqllirichinman chay simillamantan tapurikuyqa kanan. Chay simiq aypasqan indio llaqtakunallataqmi, k'irinchasqa rikhuriypaq hina kaqtinku, kay Tapurinakuy Wichaypi paykunamanta sayamuq runakunawan rimanankupaqqa atikun.
- 27.7. Kawsarichinapaq Kamachisimi paqarichiyqa Perú Suyuq Mamakamachisimin 118 simiq 19 yupayninpi rimarisqanman hinan paqarinan.

IV T'AQA

TAPURINAKUNAKUY WICHAYPI UYWANAKUYMANTA UMALLIQ RUWAYNIN

28q. Ñiqi.- Uywanakuymanta umalliqpa ruwayninkuna

Uywanakuymanta umalliqpa ruwaynnkunaqa Perú Suyuq Kawsayninmanta Kamachiq Wasi puririyin kamachisqanman hinan paypas puririnan. Kaytaqmi ruwayninkunan:

- a) Perú suyu ñanñinman hina tapurinakuy wichay aparikunanpaq rimanakunan, chakaykunan, hinallataq mink'arikunan.
- b) Indio llaqtakunamnata tapurinakuy wichaypi llaqta hinaña, ayllu hinaña sayamuqkunata, puririchiqkunata ima yachachinan, yanapanan ima, hinallataq ima mana unanchasqankutapas, tapurinakuy wichay puririchiqkunawan rimanayukuspa ch'uyata willarinan.
- c) Payllamantapas mana chayqa mayqin tapurinakuy puririchiqpa mañarisqa kaspapas, allinchi manachu kamachisimikuna indio llaqtakuna tapurinakuy wichayman hatarimunanaq kashan icha manachus, chaymantan rimarinan, hinallataq Tapurinakuy Aysariqmantapas.

- d) Tapurinakuy wichay puririchiqta hinallataq chay tapurinakuyman sayamuq indio llaqtakunatapaspas yanaparinan, maymanta may kaman, imamantan rimarinanku chayta yachanankupaq.
- e) Indio llaqtakunaq Sut'i Suti churasqata ruwanan, hunt'apanan hinallataq yapapanan, chaypitaqmi llaqta ukhunpi ayluchasqa t'acaq sutikunatapaspas churanan.
- f) Sapanka tapurinakuy rimanakusqata churanan. Chaypaqmi, tapurinakuy puririchiqkuna computadorapi qilqasqata Tapurinakuy rimanakusqata suchimunanku. Chay willarikuykun tapurinakuy rimanakusqa allin ñanpichu manchu chayta qhawarinapaq rikhuriyta atin.
- g) Yanapaqkunaq sutinta, hinallataq indio simikuna t'ikraqkunaq qilqata paqarichinan, ch'uyanchanan, yapapanan ima.
- h) Tapurinakuy wichaypi Rimanakuy Aysariq qilqata paqarichinan, chaypitaqmi kamachisimi rimarisqanman hina saywa qilqakuna kanan.

29q. Ñiqi.- Suyu Sutikuna Waqaychana Patara

- 29.1. Indio llaqtakunaq sutin Suyu Sutikuna Waqaychana Patarapiqa Kamachisimi nisqan hina sayaqninkunaq sutinpiwanmi kanan, mana qulqillawan llaqta uyarinantaqmi kanan, chayman hina indio llaqtakunata riqsinaq. Ichaqa manataqmi Mamakamachisimi rimariyin hinataqchu kanqa.
- 29.2. Uywanakuyman Umalliq wasin Sutikuna Waqaychana Patarata qilqanan, hunt'apanan, yapapanan. Suyu Kawsayninta Kamachiq Wasitaqmi aysariqnin simita churanan, imaynatan wakin willarikuykunatawan yapana kanqa chaytawan qhawarispas, llaqtapa wasinmantapuni, hinallataq indio llaqtakunamanta sayamuq runakunawan rimanakunapaq. Suyu Kawsayninta kamachisimi llusiqqa kay Kamachisimi paqarisqanmanta manaraq kinsa chunka (30) p'unchaw llallipashaqtinmi chaninchakunan.
- 29.3. Mayqin llaqtapa wasin tapurikusqapas kaqтан willarikamunan pacha, mana imatapaspas mich'akuspa, Suyu Sutikuna Waqaychana Patara qispichinapaq.

30q. Ñiqi.- Tapurinakuy wichaypi suyumanta llank'aq runaq ruwaynin

Warmipas qharipas llaqtaq wasinpi llank'aqkunaqa, kamachisqa runa hina, mayqin tapurinakuy wichayman sayananpaqpas kanmi ruwayninkuna,

Kay Kamachisimi aysarisqanman hina, ichaqa mana llullakuy simita churaykuspa.

TUKUPANAPAQ, RIMANAKUNAPAQ, WISQ'APANAPAQ KAMARICHIKUYKUNA

Wamaq.- Kamachisimi aysariq apakachay

Tapurinakuy wichay puririchiq wasikunaqa Kamachisimi rimarisqanman, kamachisimi aysariq rimasqanman hinan kaykunata ruwananku:

Iskay ñiqin.- Qatipaynin

Suyu Kamachiqkuna Qullanami, tapurinakuy wichay chanin qhawasqalla kananpaq, llaqtamanta Sayaq llank'anata paqarichinan, chaypitaqmi Kamachiq Umamanta sayaqkuna kay kamachisimi rimarisqanman hina llank'ananku. Kay Sayaqmi imamantapas willarinakunan pacha, hinallataq imapas mat'ipana kaqtinqa tapurinakuy wichaypi imatapaspas allchaparinapaq rimarinallantaq. Chaypaqmi, yachayniyuqkunata mink'arikamunan chaninta ruwayninkunata qispichinankupaq.

Kinsa ñiqin.- Allimanta hina yanapakuqkunata, t'ikraqkunata ima sutin sutiyuqta reqsinapaq

Chay Simi 11.2 yupayninpi kamachikusqanqa allimanta hinan puririnqa Suyuq Kawsaynin umalliqpa kamachikusqanman hina, Kamachi Qilqawan, chaytaqmi imaynan qallariyinpi kanqa chayta kamachikun. Chay kamaqa, yanapakuqkunaqa, t'ikraqkunaqa Uywanakuna Umalliqpa akllarisqallanraqmi kanan.

Tawa ñiqin.- Imakunan mana qulqipaqchu

Kay Suyu Umalliqpa Kamachisqanqa, 27444 Kamachisimi rimarisqanman hinan, 45 siminpi, 45.1 yupayninpi, kamachinakuypi lliwllapaq ñan aysariqpa sutinpi, ima tapurikuypaqpas manan qulqiq chaninpaqchu, aswanmi paypa makinpi rikhuri.

Pisqa ñiqin.- Sayanapaq

OIT 169 Rimanakuyninpi chaninchasqanman hina, sapanka llaqtapa wasinmi, kayninkuman hina, suyu kamachinakuyman hina, pikunan maykunan imaynatan sayanqaku chayta ch'uyanchanan, chaytaqmi tapurinakuy wichaypi yapana kanqa.

Suqta ñiqin.- Pachamamaq kawsayninta chaninchanapaq suyuntinpi ruwaykuna aysariq

Pachamamaq kawsayninta chaninchanapaq suyuntinpi ruwaykuna, 019-2009-MINAM Umalliq Kamachisiminpi 11 simin rimarisqanpi chaninchasqaman hinan, willarinakuykunata paskarinan, indio llaqtakuna mana ima llank'aykunawanpas k'irinchanakunanpaq.

Qanchis ñiqin.- Ayllukunaq pachamaman, indio llaqtakunaq allpan mana tupayusqa kananpaq

Suyumamaqa Kamachisimikunaq hinallataq Mamakamachisimi rimarisqanman hinan llaqtata hark'anan. Suyumamaqa, indio llaqtakuna allpayuqpuni kanankupaqmi, OIT 169 Rimanakuyta II T'aqanpi kamachisqanman hina sayapakunan, hinallataq pachamamanta iman kaqta imatapas huqarinankupaq, kay simikunata paqarichin:

- a) Imaynapipas tiyasqanku pachamamamanta llaqtata astankuman chayqa OIT 169 Rimanakuy 16 siminpi rimarisqanman hinan kanan, hinallataq suyunchis ukhupi Kamachisimikunaq rimarisqanman hina ruwakunan.
- b) Manan indio llaqtakunaq pachamamanpiqa ima miyu qhillichakuqkunataqa wikch'unankuchu, manallataq ima allpankuna qhillichapaq kamachisimikunatapas mast'arinankuchu, mana umalliqninku yachaspa uyakuqtinga, shayna kaqtintaq chay llaqtaqa ima ruwaymantapas yachananpuni, Perú suyu kamachisimikunaq kamachikamusqanman hina mana ima usurikunapis, ima q'upakunapas qhillichananpaq.

Pusaq ñiqin.- Kamarichinakupaq kaqpi chaninchay

Kaq pachataq mayqin tapurinakuy puririchiq wasipas huk kamachikuyta paqarichiyta munanman chayqa, atikunmanmi imatapas chay simiwan qispichiyta munaspaqa; chayqa, chay tapurinakuyqa kay Kamachisimi rimarisqanman hinan ruwakunan.

Isqun ñiqin.- T'aqakusqa llaqtakunata, chayraq tarisqa llaqtawan waqaychay

008-2007-MIMDES Umalliq Kamachisimi 35 siminpi rimarisqanta allchapana kanqa, kay simikuna kamachisqanman hina:

“35 simi.- Llaqtapaq kaqtinga hurqunallan.- Hayk'aqsi t'aqasqa indio llaqtapi imapas tarikunman hurqunapaq, qulqichanapaq ima, chaytataq Ayllu Suyu llaqtapaq kachun ninkuman chayqa, k'itipi umalliqmi Suyu Kawsaymanta Kamachiq Uywanakuna Umalliqmanta atikunanta mana atikunanta,

pachamamata waqllichinqachu Manachus chaykunata Kamachisimi rimariyinman hina t'aqmirispa hamut'anankupaq mañarikunan.

Hamut'aqpa rimariyninqa, Llaqtapa kawsaynin Kamachiqman qatiq umalliqpa sutinwanmi chaninchasqa kanqa, imakunas allchapanaq ch'uyanchanapaq ima kanman chaypiwan rimarisqan.

Uywanakuna Umalliqmantaqmi tupan *Régimen Especial Transectorial de Protección* wasiwan imapas mat'ipana allchapana kaqtin rimanakuyqa, chayman hina t'aqakusqa llaqtakuna than kawsananpaq.”

Chunka ñiqin.- Kuska chaninchakuy

OIT 169 Rimanakuyta 15 siminpi rimarisqanman hina, indio llaqtakunaqa, atikuqtinga, pachamamanku ukhumanta qhapaqyayta hurqusqanku qulqitaqa malliyunankupunin, hinallataq ima llakiña qhipaman qatinman chaypas chaykunamantan chaninchasqa qulqita, kamachisimikunaq rimarisqanman hina chaskinan.

Chunka hukniyuq ñiqin.- Tapurinakuy Aysariq Qilca mast'ariy

Tapurinakuy Aysariq qilqaqa kay Kamachisimi paqarisqanmanta manaraq kinsa chunka p'unchaw llallishaqtin Suyu Kawsay Kamachiq web punkunpin warkusqa kanan. Uywanakuy Umalliqtaqmi una unaymanta chay willarikuta ch'uyancharinan.

Chunka iskayniyuq ñiqin.- Kamarichinakunapaq qhipa simikuna mast'ariy

Hayk'aqsi lliwpa riqsisqanña kamarichinakunapaq simi, hunt'apanaraq kanman, ruwayninkuna qallarinanpaq, huq kamarichinakuykunawan hunt'apana kanman chayqa, kay qhipa simikunaqa manañan tapurinakuypiñachu chaninchakunan.

Chunka kinsayyuq ñiqin.- Huqpa qulqinwan llank'aykunata kacharina wichaypi rimanakuy

Huqpa qulqinwan llank'ankunata hatarichinapaq, sapanka *Organismo Promotor de la Inversión Privada* wasiwan tapurinakuy puririchiq wasiwan rimanakunan, llaqtawan tapurinakuy kananpaq, ichaqa manaraq kamarichinakuy simi paqarimushaqtinraq.

Chunka tawayuq ñiqin.- Kaqmanta ruway qallariy

Manataq imanpipas qallariy rimanakuyta waqllichiq kanmanchu chayqa, kaqmanta rimanakuy qallarinanpaqqa manan tapurinakuytaraqchu suyana.

Chunka pisqayyuq ñiqin.- Yachachinakuy, hanpinakuy, hinallataq llaqtapaq ch'ak ruwaykuna

Hanpinakunapaq wasi hatarichiy, allchapay ima, hinallataq yachachinakuypaq, llaqta ch'ak kananpaq qulqi kachariyqa, indio llaqatakunawan rimanayukuspa ruwasqaqa, qhapaq kawsayninkupaqmi aysarisqa kashan, chaymi manaña kay Kamachisimi rimariyinman hina tapurinakuñachu kanan.

Chunka suqtayuq ñiqin.- Qulqi

Kay Kamachisimi puririnanpaqqa tapurinakuy puririchiq qulqinwanmi puririnqa, Perú Suyuq qulqinta mana huk chikantapas astawan tupayuspan.

www.cultura.gob.pe

Av. Javier Prado Este 2465, San Borja
Lima 41 - Perú

